

su jaslice napokon izuzete iz domene zdravstva te im je priznata odgojno-obrazovna komponenta. Godine 1991., u skladu s programskim dokumentom *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*, inovirani su studijski programi pojedinih visokih učilišta tako što su uvrštene odredbe o pravima i potrebama djeteta, važnosti okoline za učenje i sl. Desetak godina poslije, ustaljivanjem pojma kurikulum u teoriji i praksi predškolskoga odgoja, suvremeni odgojitelj dobiva nove, adaptirane uloge i postaje promatrač, dijagnostičar, dizajner kurikuluma, organizator okruženja i učenja, model, medijator i partner. Postojeći dvogodišnji model obrazovanja postaje pretijesan te se *Bolonjskom deklaracijom* iz 2001. studijski program predškolskoga odgoja produžuje s dvije na tri akademske godine, čime se stječe naziv *stručni prvostupnik/ica predškolskog odgoja*. Provedena je diferencijacija programa da bi se zadovoljili što uži interesi studenata, uvedeni su metodološki predmeti za stjecanje istraživačkih kompetencija te je povećana satnica i organizacija stručne prakse.

Bolonjskom reformom predškolski je odgoj napokon pomaknut s ruba odgojno-obrazovnoga rada i stavljen u središnje i malo elastičnije područje. Iako postoje nedostaci u pitanju ujednačenosti studija te usko specijaliziranoga metodičkog obrazovanja rascjepkanog po odgojno-obrazovnim područjima (umjesto objedinjenog), velike i pozitivne promjene dogodile su se upravo u ovoj sferi odgoja i obrazovanja. S vremenom su gotovo svi studiji dobili naziv sveučilišnih studija Ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja te su se 2012. počeli izvoditi i diplomski studiji koji su iznjedrili prve magistre i magistricе ranoga i predškolskoga odgoja na Učiteljskom fakultetu u Rijeci i Učiteljskom fakultetu u Osijeku. Prijelaz studijskoga programa sa stručne na sveučilišnu razinu označava i svojevrsan kraj autorova istraživanja.

Lea Bakić

Josip Bratulić. *Hrvatsko devetnaesto stoljeće : politika, jezik, kultura*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; Državni arhiv u Pazinu, 2018., 356 str.

U Zagrebu je 2018. u izdanju Državnoga arhiva u Pazinu i Hrvatske sveučilišne naklade objavljena knjiga *Hrvatsko devetnaesto stoljeće : politika, jezik, kultura* akademika Josipa Bratulića. Autor na kraju knjige u “Napomeni uz objavljene tekstove” upoznaje čitatelja sa sadržajem. Knjiga sadržava 38 prije objavljenih članaka iz raznih časopisa i zbornika. Za ovu knjigu svi članci ponovno su pročitani, neki temeljito prerađeni ili dopunjeni. Članci su unutar knjige podijeljeni u tri poglavlja, a na kraju svake cjeline nalazi se popis korištene literature.

U prvom poglavlju, pod nazivom “Ilirski pokret i Hrvatski narodni preporod”, nalaze se autorovi tekstovi vezani uz društvene, političke i kulturne prilike *dugog 19. stoljeća*. Počevši s tekovinama Francuske revolucije, autor objašnjava procese koji su doveli do hrvatskoga narodnog preporoda. Buđenje nacionalne svijesti i ujedinjenje hrvatskih zemalja glavni su pojmovi vezani uz narodni preporod, no središnje mjesto

dobiva narodni jezik, koji je već u pretpreporodno doba shvaćen kao najvažniji konstitutivni element nacije.

Za preporoditelje je jezik bio temeljna odrednica očuvanja narodnih obilježja te je borba za jezik postala sredstvom borbe za političku i narodnu ravnopravnost. U jezičnom smislu jedno od najvažnijih pitanja bilo je pitanje pravopisa. Ljudevit Gaj to je nastojao riješiti izdavanjem *Kratke osnove hrvatsko-slavenskoga pravopisanja* 1830., a jedinstvenim pravopisom nastojalo se ujediniti cjelokupni prostor razjedinjenih hrvatskih zemalja.

Na jezično pitanje naslanja se i književnost 19. stoljeća. Objavljivanje knjiga potvrđuje da je jezik sposoban za književno djelovanje, a Bratulić navodi mnogobrojne autore i tada izdane knjige. Tridesetih godina 19. stoljeća osnivaju se čitaonice kao središta narodnoga okupljanja, gdje se mogla čitati i širiti narodna knjiga. Popularno postaje pjesništvo, kojim su se najlakše mogli izreći rodoljubni osjećaji, a pjesme pišu i objavljuju u časopisima ili zasebnim knjigama Ljudevit Vukotinović, Ivan Kukuljević Sakcinski, Petar Preradović i mnogi drugi. Javljaju se novi glazbeni napjevi, budnice i davorije, a posebnu vrijednost dobiva kazalište. U drugoj polovini 19. stoljeća javlja se novi književni pravac – realizam, koji je pratio sve društvene, političke i kulturne promjene hrvatskoga društva.

Osim književnosti, autor se bavi i hrvatskim novinama i časopisima toga razdoblja. Ističu se *Novine horvatzke*, koje su označile početak hrvatskoga narodnog preporoda. Pokrenuo ih je Ljudevit Gaj, a počele su izlaziti 6. siječnja 1835. zajedno s književnim prilogom *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*. Autor se bavi i temama tiskarstva, knjižarstva, javnoga bilježništva, ali i pojmom bibliofilije u Hrvata. Bibliofilija, ljubav prema knjigama kao predmetu prikupljanja, na hrvatskim prostorima dobiva na važnosti vrlo rano, a počinje se širiti izumom tiska. Izdvojeni su neki od najvažnijih vlasnika bogatih privatnih knjižnica kao što su Pavao Ritter Vitezović i Baltazar Adam Krčelić.

Drugo poglavlje nosi naslov “Nacionalne institucije”. Izdvojene su dvije najvažnije institucije nastale u 19. stoljeću, Matica hrvatska (ilirska) i Hrvatska (jugoslavenska) akademija znanosti i umjetnosti, a autor prati njihov rad od osnutka do kraja 20. stoljeća. Matica ilirska, osnovana 1842., imala je zadatak izdavati knjige i publikacije za promicanje preporodnih ideja i narodnoga jezika. Prva knjiga u njezinu izdanju bio je Gundulićev *Osman* s dopunom Ivana Mažuranića (1844.). Akademija je osnovana 1866. kao središnja hrvatska znanstvena i umjetnička ustanova koja je pod nacionalnim imenom okupljala i organizirala istaknute znanstvenike i umjetnike. Uz Maticu i Akademiju spominju se i Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine (1849.), Društvo sv. Jeronima (1868.), ali i različita gospodarska, kulturna i glazbena društva koja se sve više počinju osnivati u drugoj polovini 19. stoljeća i postaju sastavni dio modernoga građanskog društva.

Autor u svojim člancima spominje brojne poznate, ali i manje poznate osobe čija je djelatnost često zanemarena, pa je treće poglavlje, pod nazivom “Ličnosti”, lijepa dopuna prvih dvaju poglavlja. Izdvojeni su nositelji hrvatskoga narodnog preporoda, ali i pokretači društvenih i kulturnih procesa 19. stoljeća. Osim najpoznatijih preporoditelja

Janka Draškovića i tvorca *Kratke osnove* Ljudevita Gaja obrađena je i preporoditeljska djelatnost dvojice banova – Josipa Jelačića i Ivana Mažuranića. Iako najčešće spominjani u političkom kontekstu, autor je obratio pozornost na njihov književni rad. Uz njih, izdvojeno je djelovanje biskupa Strossmayera, istarskoga svećenika Jakova Volčića, pjesnika fra Grge Martića, oca domovine Ante Starčevića, trgovca i rodoljuba Mije Krešića i drugih.

Knjiga predstavlja bogato višegodišnje autorovo stvaralaštvo te potvrđuje njegovo odlično poznavanje i korištenje različitih izvora. Vrijedno je istaknuti njegove članke o pitanju hrvatskoga jezika, uspostavljanju hrvatskoga pravopisa te cjelokupnom književnom i kulturnom radu 19. stoljeća, koje upotpunjuje razmatranjem ličnosti iz različitih djelatnosti. Kao takvo, ovo djelo dobar je prilog postojećim knjigama i studijama o 19. stoljeću.

Jelena Miholić Madunović

Pedagoško djelo Milene Roller-Halačev. Uredio Branimir Mendeš. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2017., 241 str.

Pedagoško djelo Milene Roller-Halačev izdanje je koje je na jednome mjestu okupilo temeljne ideje hrvatske pedagoginje spomenute u naslovu. Zamišljeno kao zbornik radova autorice, uredio ga je doc. dr. sc. Branimir Mendeš s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu. Kako kaže i sam urednik, za zbornik su izabrani reprezentativni radovi Milene Roller-Halačev koji najbolje oslikavaju njezinu pedagošku perspektivu, kao i načela kojima se vodila u svojem radu. Urednik u predgovoru iznosi da je ideja o zborniku proizašla iz želje da se na jednome mjestu prikupe tekstovi koji su bili objavljeni u razmaku od nekoliko desetljeća. Knjiga se sastoji od “Predgovora”, u kojem se iznose spomenute teze o važnosti proučavanja povijesti hrvatske pedagogije, i dvaju glavnih poglavlja, “Prilaz” i “Izabrana djela”, a na samome kraju nalazi se “Sadržaj” za lakše snalaženje.

“Prilaz” je biografija Milene Roller-Halačev u kratkim crtama. Govori se o njezinu životu, školovanju, ali i o motivima za znanstveno bavljenje ranim i predškolskim odgojem. Na kraju poglavlja nalazi se autoričina kompletna bibliografija, koja uključuje radove, prikaze, poglavlja u knjigama, ali i nastavne planove i programe, novinske priloge, recenzirana djela, didaktičke komplete i sl. Iz toga je popisa izabran niz reprezentativnih djela o kojima će više riječi biti u sljedećem poglavlju jer bi obrada svakoga teksta zahtijevala znatan prostor s obzirom na pozamašnu aktivnost Roller-Halačev. Nakon upoznavanja s osnovnim biografskim podacima pedagoginje prelazi se na selekciju njezinih objavljenih djela.

Drugo poglavlje, “Izabrana djela”, podijeljeno je na pet potpoglavlja koja se tematski razlikuju. Svako od njih sastoji se od većega ili manjega broja radova izabranih za predstavljanje autoričine pedagoške perspektive. Potpoglavlja su: *Dijete, igra, igračka, slikovnica* (sedam radova), *Priroda – izvor početnih znanja i iskustava* (jedan